

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Щолокової Ольги Пилипівни на дисертаційне дослідження Дроздової-Кучерук Катерини Євгеніївни «Формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів», представленій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність обраної теми. Аналізуючи дисертацію Катерини Євгеніївни Дроздової-Кучерук з точки зору її актуальності слід мати на увазі, що проблема формування національної самосвідомості постійно знаходиться в центрі уваги вчених різних галузей наукового пізнання. Удосконалення будь-якого суспільства вони вбачають у систематичній та цілеспрямованій роботі в напрямку розвитку і становлення особистості. У їх дослідженнях національна свідомість представлена складним психологічним утворенням, яке дає можливість відчутти та усвідомити свою національну сутність, своє місце серед інших націй та народів світу. Цей інтегративний духовний феномен включає в себе велику кількість знань, котрі відображають комплекс притаманних даному народу суспільних реалій, світоглядно-моральні орієнтири та цінності, вірування, прагнення, архетипи поведінки, сталі образи, традиції та інші складові духовного життя.

Але досягти зрілості людина як особистість здатна лише через громадянське бачення світу, через оцінку усього, що відбувається навколо з позицій власної активної участі та відповідальності за усі суспільні процеси. Саме тому реформа освіти в нашій державі до пріоритетних завдань відносить виховання національної самосвідомості молодого покоління – майбутніх громадян-патріотів, здатних сумлінно і творчо працювати на благо рідної Вітчизни, готових до захисту її незалежності й територіальної цілісності.

Важливими складниками у оновленні її змісту стали забезпечення пріоритетності національних цінностей, невіддільність освіти від національного ґрунту, усвідомлена ідентичність сприйняття відповідних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій, розуміння свого «Я» з позицій усталених характеристик. Загальновідомо, що дієвим засобом формування духовної культури особистості, виховання національних почуттів і національної самосвідомості підростаючого покоління є вітчизняне музичне мистецтво. Тому формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів у закладах вищої

освіти потребує певних нововведень у методику навчання музичного мистецтва, спрямованих на їх стимуляцію до самопізнання, самовиховання та самореалізації. Отже, необхідність удосконалення змісту, форм, методів і засобів фахового навчання з метою максимального наближення його до завдань сучасної музичної освіти визначає актуальність представленого К. Є. Дроздової-Кучерук дисертаційного дослідження.

Проведений дослідницею аналіз наукових досліджень показав, що ця проблема не знайшла комплексного відображення у попередніх психолого-педагогічних і методико-музикознавчих працях. Сучасними як зарубіжними, так і вітчизняними вченими недостатньо розкрито зміст, психолого-педагогічні умови та методика готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів. Усе зазначене дає підстави вважати дисертаційне дослідження К. Є. Дроздової-Кучерук актуальним і своєчасним для розвитку теорії і методики професійної музично-педагогічної освіти. Той факт, що дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у межах комплексної теми «Теоретико-методичні засади формування загально педагогічної компетентності сучасного вчителя у контексті становлення європейського простору вищої освіти» також свідчить на користь актуальності досліджуваної проблеми.

2. Суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Характеризуючи наукову новизну дослідження, слід відзначити, що дисертаційна робота К. Є. Дроздової-Кучерук за масштабом постановки проблеми та рівнем її операційно-технологічного розв'язання гідно презентує низку сучасних досліджень в галузі теорії і методики професійного навчання. Актуальність досліджуваної проблеми, її теоретичні засади отримали в дисертації належне обґрунтування, аргументацію та конкретизацію. Дисертанткою чітко сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне і практичне значення. У дослідженні К. Є. Дроздової-Кучерук готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів вперше стала предметом філософської, психологічної та педагогічної рефлексії. Це дозволило представити її як складну інтегровану особистісну характеристику, що містить сукупність мотивів до виховання національно-свідомих особистостей, усвідомлення виховного потенціалу вітчизняного музичного мистецтва, зокрема народнопісенної культури; теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів;

обґрунтувати методологічну складову, педагогічні умови та принципи покращення ефективності та результативності даного процесу; *розробити* структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва педагогічних закладів вищої освіти та методiku реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів.

3.Оцінка змісту дисертації та її завершеність Високий ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і результатів дослідження К. Є. Дроздової-Кучерук підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом матеріалів; широтою й різноманітністю теоретичної бази.

Науковий апарат дисертаційного дослідження – об’єкт, предмет, мета, завдання, методи сформульовано кваліфіковано. Повно презентовано наукову новизну, котра відповідає усім необхідним рубрикам; широко представлено теоретико-методологічну основу дослідження, показано стратегію практичного застосування результатів.

Структура й логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду історичних, методологічних засад дослідження, визначення сутності всіх ключових понять до обґрунтування педагогічних умов і методики формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва здійснювати виховання національної самосвідомості учнів. Отриманню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування відповідного наукового інструментарію, який складається із вдало відібраних автором методів наукового пізнання: *теоретичних, емпіричних і статистичних* для кількісного аналізу і підтвердження вірогідності результатів експериментальної роботи. Для остаточного статистичного підтвердження результативності експерименту дослідниця застосувала критерій Пірсона.

Дисертація базується на фундаментальній джерельній базі. Автором проаналізовано 334 наукових джерела, у яких досліджувана проблема розглядається у різних аспектах, переважно музично-педагогічного, музикознавчого та психолого-педагогічного спрямування.

У першому розділі звертаємо увагу на досить високий рівень теоретичного аналізу, зокрема проведення аналізу_поглядів давньогрецьких мислителів - Фалеса, Геракліта, Сократа, Платона (с.29), представників класичного філософського напрямку - Е. Канта і Г. Гегеля та сучасності - С. Бойка, В. Борисової, Ю. Бромля, Й. Вироста, А. Дербак, В. Жмира, Е. Сміта, В. Шинкарука (с.30-38); психологічних теорій ХХ – ХХІ ст. – А. Агафонова, Р. Арцишевського, Л. Бебешко, Л. Біласа, Л. Божович, О. Брюховецької, В.Малахова, М.Пірена, О. Уледова та наукових концепцій в

працях вітчизняних педагогів різних поколінь: Г. Васяновича, Г. Ващенко, Г. Врецьони, О. Вишневського, Н.Волкової, П. Горохівського, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Макаренка, Н. Ничкало, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Філіпчука, В. Черкасова, К. Чорної, П.Щербаня (с.38-44), що дозволило обґрунтувати сутність базових понять «свідомість», «самосвідомість», «національна самосвідомість» та прослідкувати логіку їхньої взаємодії.

Глибокий аналіз цих дефініцій дав можливість дослідниці надати власне визначення понять «національна самосвідомість» і «готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів». У дослідженні перше поняття представлено як високий рівень самосвідомості, що містить у собі сукупність поглядів та уявлень, волю і прагнення української нації до самовизначення, сформований у процесі історичного розвитку рівень інтелекту та культури її народу, а друге – як складна інтегрована особистісна характеристика, що містить сукупність мотивів до виховання національно-свідомих особистостей, усвідомлення виховного потенціалу вітчизняного музичного мистецтва, зокрема народнопісенної культури, вміння акцентувати увагу школярів на її патріотичній тематиці, національних цінностях. Відтак дослідниця наголошує на необхідності застосовувати в системі фахового навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва комплекс психолого-педагогічних, методичних знань та умінь для оволодіння спеціальними компетенціями, необхідними для виховання у школярів національної самосвідомості.

У другому розділі необхідно відзначити реалізацію дисертанткою методологічних підходів до розв'язання поставлених завдань. У своїх дослідницьких позиціях К. Є. Дроздова-Кучерук спирається на чітко окреслені етнопедагогічні орієнтири, які надають їм цілісності і максимальної результативності. Дисертантка послідовно розгортає дослідження на засадах національного мистецтва як соціального явища, досягнення значущості якого допоможе студентам успішно долати труднощі в процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах. У дисертаційній роботі чітко простежується комплексна реалізація особистісно орієнтованого, культурологічного, етнопедагогічного, компетентісного, аксіологічного, діяльнісного, праксеологічного та системного підходів, а також принципів цілісності, безперервності і наступності, культуровідповідності, національної спрямованості, що значно оптимізує процес формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів. (стор.111-122)

Теоретично обґрунтована та апробована дисертанткою структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів, у відповідності із задумом автора, функціонує у системній взаємодії окремих складників – методологічно-цільового, організаційно-змістового та результативного блоків. Ця модель переконливо розкриває логіку розгортання досліджуваного процесу – від презентації мети до отриманого педагогічного результату.

Центральною ланкою представленої моделі стали визначені педагогічні умови, які сприяють ефективності цього процесу в системі музично-педагогічної освіти (цілеспрямований розвиток мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів; забезпечення взірців освітньо-виховного середовища у процесі співтворчості викладачів і студентів; відбір і систематизація музичного репертуару з урахуванням його виховного потенціалу (пар.2.3). Автором також розроблено критерії: мотиваційний (інтерес та мотивація до виховання національно-патріотичних почуттів й національної самосвідомості підростаючого покоління); когнітивний (знання, уміння та навички, які необхідні для виховання майбутніх патріотів засобами музичного мистецтва); емоційний (сформованість ціннісних орієнтацій, національного ідеалу, духовних та моральних почуттів); рефлексивний (здатність до самовдосконалення та професійного зростання);) (пар.3.1.), виокремлено рівні готовності до формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів, що дозволило провести комплексне діагностування існуючого стану цієї проблеми.

Логічним завершенням дисертації стала презентація створеної у третьому розділі авторської методики, спрямованої на формування у студентів готовності до виховання національної самосвідомості учнів з урахуванням визначених педагогічних умов. Вона спрямовується на розвиток у майбутніх учителів музичного мистецтва позитивної мотивації до виховання національно-патріотичних почуттів учнівської молоді, їх спрямування на оволодіння системою знань в галузі національної музичної культури, формування здатності до самоаналізу і комунікативної рефлексії. Впровадження цієї методики здійснювалося протягом трьох послідовних етапів: професійно-мотиваційного, інформаційно-змістового, творчодіяльнісного з наступним всебічним аналізом її результатів та статистичною обробкою отриманих даних (підрозділ 3.2). Кожен з цих етапів характеризувався певною метою, завданнями й методами роботи.

Ключовим моментом запровадженої методики стало впровадження авторського спецкурсу «Основи виховання національної самосвідомості

учнів», у межах якого застосовується основний експериментальний ресурс – методи актуалізації у майбутніх учителів музичного мистецтва позитивної мотивації до виховання національної самосвідомості учнів та усвідомлення ролі вітчизняного музичного мистецтва у національно-патріотичному вихованні шкільної молоді.

Варто відзначити презентабельність початкової та прикінцевої діагностики, адже автор подала результати дослідження окремо за кожним компонентом у їх динаміці. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність оброблення з широким застосуванням статистичних методів дали змогу дослідниці обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях вирішення поставлених завдань дослідження. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким застосуванням статистичних методів дали змогу дослідниці обрати оптимальний, на наш погляд, шлях вирішення поставлених завдань дослідження. Загальні висновки цілісно відображають результати дослідження. Змістовні і цікаві додатки до дисертації вдало доповнюють її зміст.

3. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації. Автореферат дисертації ідентичний її змісту, адекватно відображає основні положення дослідження. Він підготовлений відповідно до існуючих вимог, повно презентує структуру та зміст дослідження, його специфіку й результати. Таким чином, аналіз змісту дисертації переконує в доцільності обраної стратегії та методів дослідження, про що свідчить якість отриманих результатів.

4. Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію під час виступів здобувачки у міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях. Основний зміст і результати дисертаційної роботи оприлюднені в 15 публікаціях. З них: 5 – у наукових фахових виданнях України (1 стаття у співавторстві); 1 – у закордонному виданні; 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня, 2 статті – в інших виданнях. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

5. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Разом із позитивною оцінкою змісту дисертації, рівня її виконання, уважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання:

1. У дослідженні спостерігається певна неузгодженість окремих теоретичних позицій. Так, на стор. 45 автор виділяє такі структурні компоненти поняття «національна самосвідомість»: історична пам'ять (знання історії, культурного розвитку свого народу та країни); знання національних обрядів, традицій, звичаїв попередніх поколінь і сьогодення; шанобливе ставлення до свого народу та інших національних меншин; духовні та національно-патріотичні почуття, а у подальшому, на стор. 66 це поняття представлено у єдності чотирьох компонентів: мотиваційного, когнітивного, емоційного і рефлексивного.
2. Розроблена дослідницею експериментальна модель (рис. 2.3) була би більш інформативною, якби автор подала методи роботи не в загальному вигляді, а конкретизувала їх відповідно до кожного етапу.
3. У третьому розділі дисертації авторкою досить повно викладено перебіг формувального етапу експерименту, але не достатньо проаналізовано труднощі, які виникали протягом експериментальної роботи.
4. Текст дисертації дещо переобтяжений інформацією. У ньому спостерігаються смислові повтори, варто також уникнути дублювання у загальному списку літератури.
5. На етапі проведення формувального експерименту бажано більше звернути увагу на репертуар сучасних українських композиторів, адже учням підліткового віку цікаво було би познайомитися з музичною лексикою їх творів.
6. З огляду на практичну цінність дисертаційної роботи слід висловити побажання щодо впровадження результатів дослідження у вигляді методичних рекомендацій для викладачів вищих педагогічних та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Є. Дроздової-Кучерук.

6. Висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дисертація К. Є. Дроздової-Кучерук є цілісним, самостійним, завершеним, актуальним для теорії і практики музичного навчання дослідженням. Воно має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає стандартним вимогам «Порядку присудження наукового ступеня та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року за № 567 щодо кандидатських дисертацій. Вважаємо, що К. Є. Дроздова-Кучерук заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки мистецтва
і фортепіанного виконавства
НПУ імені М.П. Драгоманова

Шрама Т.В.
Підпис
«04» 09 2020 р.
зав. канцелярією
М.П. Драгоманова